

РОЗДІЛ II

Економіка й управління національним господарством

УДК 338.24

Пахаренко Ольга,
кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет водного господарства та природокористування,
кафедра менеджменту,
м. Рівне, ORCID ID 0000-0002-5806-7473,
e-mail: o.v.paharenko@nuwm.edu.ua

Швец Федір,
кандидат технічних наук, доцент,
Національний університет водного господарства та природокористування,
кафедра менеджменту,
м. Рівне, ORCID ID 0000-0001-9163-142X,
e-mail: f.d.shvets@nuwm.edu.ua

<https://doi.org/10.29038/2411-4014-2019-04-25-33>

ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В КОНТЕКСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ

Інтелектуальні ресурси є тим важливим невичерпним джерелом, що здатне продукувати нові рішення назрілих політичних, економічних, соціальних, екологічних проблем. Використання всіх можливостей державної політики, взаємодії державних органів із структурами громадянського суспільства, міжнародними організаціями, застосування міжнародного виходу з аналогічних кризових ситуації надає можливість досягнути безпечного рівня за даним напрямком та створити передумови стійкового соціально-економічного розвитку.

У статті уточнено та поглиблено сутність, функції і структуру інтелектуального капіталу, досліджено та удосконалено теоретико-методологічні підходи до його оцінки. Проведено аналіз основних показників, що мають вплив на рівень науково-технологічної безпеки в Україні.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, інтелектуальний потенціал, інновація, національна економічна система держави, організаційний капітал, інформаційний капітал.

Пахаренко Ольга,
кандидат экономических наук, доцент,
Национальный университет водного хозяйства и природопользования,
кафедра менеджмента,
г. Ровно

Швец Федор,
кандидат технических наук, доцент,
Национальный университет водного хозяйства и природопользования,
кафедра менеджмента,
г. Ровно

ФОРМИРОВАНИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО КАПИТАЛА В КОНТЕКСТЕ ИННОВАЦИОННОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ ГОСУДАРСТВА

Интеллектуальные ресурсы являются тем важным неисчерпаемым источником, способно продуцировать новые решения назревших политических, экономических, социальных, экологические проблемы. Использование всех возможностей государственной политики, взаимодействия государственных органов со структурами гражданского общества, международными организациями, применение международного выхода из аналогичных кризисных ситуаций позволяет достичь безопасного уровня по данному направлению и создать предпосылки стоечного социально-экономического развития.

В статье уточнено и углубленно сущность, функции и структуру интеллектуального капитала, исследованы и усовершенствована теоретико-методологические подходы к его оценке. Проведен анализ основных показателей, влияющих на уровень научно-технологической безопасности в Украине.

Ключевые слова: интеллектуальный капитал, интеллектуальный потенциал, инновация, национальная экономическая система государства, организационный капитал, информационный капитал.

Olha Pakharenko,
PhD, Associate Professor, management department
National University of Water Management and Nature Management, Rivne

Shvets Fedir,
PhD, Associate Professor, management department
National University of Water Management and Nature Management, Rivne

FORMATION OF INTELLECTUAL CAPITAL IN THE CONTEXT OF THE INNOVATIVE ECONOMIC SYSTEM OF THE STATE

Introduction. Intellectual resources are such an important inexhaustible source that can produce new solutions to emerging political, economic, social, environmental problems. Utilization of all possibilities of state policy, interaction of state bodies with civil society structures, international organizations, application of international way out of similar crisis situations provides an opportunity to reach a secure level in this area and create preconditions for sustainable socio-economic development.

The article clarifies and deepens the essence, functions and structure of intellectual capital, investigates and improves theoretical and methodological approaches to its evaluation. The analysis of the main indicators that have an impact on the level of scientific and technological security in Ukraine is carried out.

The purpose of the article is to develop the theoretical and scientific-methodological bases of economic substantiation of the role of intellectual capital in forming the model of innovative national economic system.

The results of scientific activity, practical experience and unfulfilled needs can be called factors of innovative opportunities. Knowledge is a manifestation of innovative opportunities available for use in business and practice. Based on the model of innovation opportunities, there are three essential components of the general knowledge required to stimulate innovation: - marketing knowledge of needs, markets and their evolution; - scientific knowledge of the structure, patterns of natural, logistical and socio-economic systems; - practical knowledge based on a generalization of previous technical, economic and social experience.

Conclusion. In the Ukrainian realities in terms of integration with the European Union, such measures may include:

1. Enhancing the competitiveness of the research and development sector, ensuring the integration of the domestic research sector into the European Research Area.
2. Improving the efficiency of budget financing of the scientific sphere.
3. Directing domestic scientific and technical potential to meet the real needs of innovative development of the Ukrainian economy and the organization of production of high-tech goods and services.
4. Implementation of priority measures to improve the efficiency of the national innovation system.

Keywords: intellectual capital, intellectual potential, innovation, national economic system of the state, organizational capital, information capital.

Постановка проблеми та її значення. В умовах посилення світових глобалізаційних процесів та прискорення темпів НТП визначальним чинником розвитку національної економіки є інформація

та знання (інтелектуальний капітал), від яких залежить конкурентоспроможність як окремих підприємств, так і держави в цілому. Усвідомлення цього вимагає формування нової парадигми знань щодо створення, ефективного використання та збільшення інтелектуального капіталу, що стане фундаментом моделі інноваційної економічної системи. Її впровадження дозволить зміцнити світові позиції держави, підвищити рівень добробуту та якості життя її народу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перехід на новий етап розвитку цивілізації активізував дослідження феномену інтелектуального капіталу. Цій проблемі приділялося багато уваги з боку вітчизняних та зарубіжних науковців. Так, П. Друкер ввів термін «робочі знання», і пізніше стверджував, що базовим економічним ресурсом є саме вони, а не капітал, природні ресурси чи робоча сила. Також знанням віддає перевагу і А. Маршалл, вважаючи їх найпотужнішим двигуном виробництва. Суттєвий внесок у створення теорії людського капіталу зробили лауреати Нобелівської премії з економіки 1971 р. і 1987 р. С. Кузнець та Р. Солоу. Значну увагу дослідженню ролі людського капіталу приділяв лауреат Нобелівської премії з економіки 1992 р. Г.С. Беккер, а також С. Брю, Дж. Гелбрейт, К. Макконнелл, Е. Брукінг та інші. Теоретико-методологічні аспекти оцінки інтелектуального капіталу висвітлено у роботах таких науковців, як О. Веретенникова, В.Л. Іноземцев, С.М. Ілляшенко, Н. Крикун, М. Мелоун, Є.Н. Селезньов, Ю.С. Шипуліна. Однак, незважаючи на достатньо глибокі та вагомні наукові здобутки з зазначених питань, проблема формування моделі національної економіки, заснованої на знаннях, залишається невирішеною.

Мета і завдання статті. Метою статті є обґрунтування теоретичних та науково-методичних основ економічного обґрунтування ролі інтелектуального капіталу у формуванні моделі інноваційної національної економічної системи. Для її досягнення поставлено такі завдання: дослідити економічну сутність категорії «інтелектуальний капітал» та дати їй власне визначення; уточнити та поглибити структуру та функції інтелектуального капіталу на сучасному етапі; систематизувати та удосконалити науково-методичні підходи до оцінки інтелектуального капіталу; розробити та науково обґрунтувати моделі національної інноваційної системи для України з урахуванням ролі інтелектуального капіталу.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Сьогодні єдиним фактором, розвиток якого має досить великий ресурс як за якісними, так і за кількісними та часовими параметрами, є інтелектуальний капітал. У роботі [1, с. 45] це поняття розглядається як сукупність нематеріальних активів компанії; у дослідженні [2, с. 67] – як «колективний мозок», що акумулює наукові та повсякденні знання робітників, інтелектуальну власність і накопичений досвід, спілкування і організаційну структуру, інформаційні мережі та імідж фірми, та виконує такі функції: накопичувальну, виробничу, відтворювальну, впливу на економічне зростання, стимулюючу, забезпечення продуктивності праці, конкурентоспроможності. Однак в умовах розвитку інформаційного суспільства традиційні підходи щодо визначення інтелектуального капіталу не повністю відображають його сутність. На погляд авторів, інтелектуальний капітал слід розглянути як сукупність людського, організаційного, споживацького та інформаційного капіталів, котрі взаємодіють один з одним (рис.1).

Рис. 1. Структура інтелектуального капіталу

Отже, інтелектуальний капітал – це комплекс взаємопов'язаних нематеріальних ресурсів та можливостей учасників виробничого процесу використовувати набуті знання та вміння для створення інноваційних продуктів, сприяючи розвитку національної економіки. Сьогодні інтелектуальний капітал – це основний чинник, що визначає конкурентоспроможність економічних систем, виступає ключовим ресурсом їх розвитку. Його оцінку слід проводити на трьох рівнях: державному, регіональному та на рівні окремого підприємства.

У постіндустріальних умовах важливого значення набувають інформація, знання, наука, які стають головними рушійними силами розвитку. Кількість зайнятих працівників у сфері виробництва зменшується, а у сфері послуг – збільшується. Особливо важливим є інтелектуальний капітал [3, с. 65].

Глобальний виклик нашого часу полягає в переході від індустріальної стадії до постіндустріальної, тобто інтелектуально-інформаційної. Перехід до інтелектуально-інформаційної стадії розвитку економіки передбачає прискорене зростання не тільки індустрії інтелектуально-комп'ютерних технологій і комунікацій, але й галузей, які забезпечують удосконалення і зростання людського капіталу. Процес переходу до інтелектуально-інформаційної стадії передбачає зміну в структурі інвестицій, адже збільшується питома вага капіталовкладень у галузі удосконалення і зростання людського капіталу, тобто освіти та охорони здоров'я за рахунок зменшення капіталовкладень у сферу традиційного матеріального виробництва [4, с. 340]. Такий перехід має безпосередній вплив і на рівень економічної безпеки держави. Він має позитивний вплив на ті країни, які володіють та адекватно використовують вказаний інтелектуальний потенціал і, відповідно, стають менш залежними від енергетичних та матеріальних ресурсів. Під негативний вплив такого процесу підпадають ті держави, в яких зберігається низький рівень життя, освіти, науки та спостерігається «відтік кадрів».

Основними ознаками інтелектуального капіталу є :

- формування інтелектуального капіталу вимагає певних фінансових, трудових та матеріальних витрат в часі та просторі;
- створений та функціонуючий інтелектуальний капітал приносить додану вартість;
- об'єктивними є якісні та кількісні відмінності між залученими та реалізованими інтелектуальними ресурсами у створенні інновацій та використанні інтелектуального потенціалу [5, с. 118].

Результати наукової діяльності, практичний досвід і нереалізовані потреби можна назвати факторами інноваційних можливостей. Проявленням інноваційних можливостей, доступних для використання в бізнесі і практичній діяльності, є знання. Виходячи з моделі інноваційних можливостей, можна виділити три суттєвих компонента загального знання, необхідного для активізації інноваційної діяльності: – маркетингові знання про потреби, ринки та їх еволюція; – наукові знання про устрій, закономірності природних, матеріально-технічних і соціально-економічних систем; – практичні знання, основані на узагальненні попереднього технічного, економічного і соціального досвіду [6, с. 125].

Світовий досвід показує, що життєвий рівень усіх верств населення, загальна соціально-економічна ситуація в країні визначаються мірою освіченості суспільства і його ставленням до інтелектуальних цінностей. Лише інтелектуально багате суспільство є гарантом високого рівня життя народу і процвітання держави навіть за відсутності енергоносіїв, корисних копалин та інших дарів природи. Ні багатства надр, ні родючі землі, ні ідеальний клімат, ні туристична приналежність не в змозі зрівнятися за могутністю та суспільною значущістю з потенціалом людського розуму [7, с. 145]. Це, у свою чергу, визначає актуальність аналітичних досліджень науково-технологічної безпеки в сучасних умовах.

У Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки наведено наступне визначення науково-технологічної безпеки: «це такий стан науково-технологічного та виробничого потенціалу держави, який дає змогу забезпечити належне функціонування національної економіки, достатнє для досягнення та підтримки конкурентоздатності вітчизняної продукції, а також гарантування державної незалежності за рахунок власних інтелектуальних і технологічних ресурсів» [8, с. 54].

Технологічна безпека України полягає у впровадженні новітніх технологій, досягненні технічного прогресу, збереженні такого рівня вітчизняного науково-технічного й виробничого потенціалу, який у разі погіршення внутрішніх і зовнішніх умов забезпечив би виживання національної економіки за рахунок використання власних інтелектуальних і технологічних ресурсів, збереження державної незалежності [9, с. 53].

Досвід розвинутих країн показує, що для успішного реформування економіки необхідно здійснювати активну промислову політику, що є комплексом політичних, економічних, технологічних, організаційних факторів, спрямованих на зростання продуктивності вітчизняної промисловості [9, с. 53].

У «Глобальному звіті про конкурентоспроможність» (The Global Competitiveness Report 2018), що готується Світовим економічним форумом (World Economic Forum) [10, с.44] серед 12-ти складових конкурентоспроможності країн виділено таку складову, як інновації.

Під ними в даному випадку розуміється ефективне інвестування в дослідження та розробки, особливо в приватному секторі; наявність установ із високим якісним рівнем наукових досліджень; тісна наукова співпраця між університетами та підприємствами; захист інтелектуальної власності. Умови кінця ХХ – початку ХХІ ст., пов'язані зі зростанням ролі інновацій у розвитку національної економіки, стимулюють формування саме конкурентно-ринкових відносин [11, с. 288].

За показником «Інновації» в рейтингу країн у 2018 р. Україна посідає 58 місце серед 140 країн, Республіка Польща – 38 місце.

На основі статистичної інформації щодо розвитку науки і техніки проаналізуємо динаміку основних показників, що мають вплив на рівень технологічної безпеки в Україні. Для порівняння розглянемо середньосвітові та середньоєвропейські показники, а також дані Республіки Польща – країни, яка з подібними до українських економічними умовами розвитку може стати вдалим прикладом реалізації національних програм (рис.2-3).

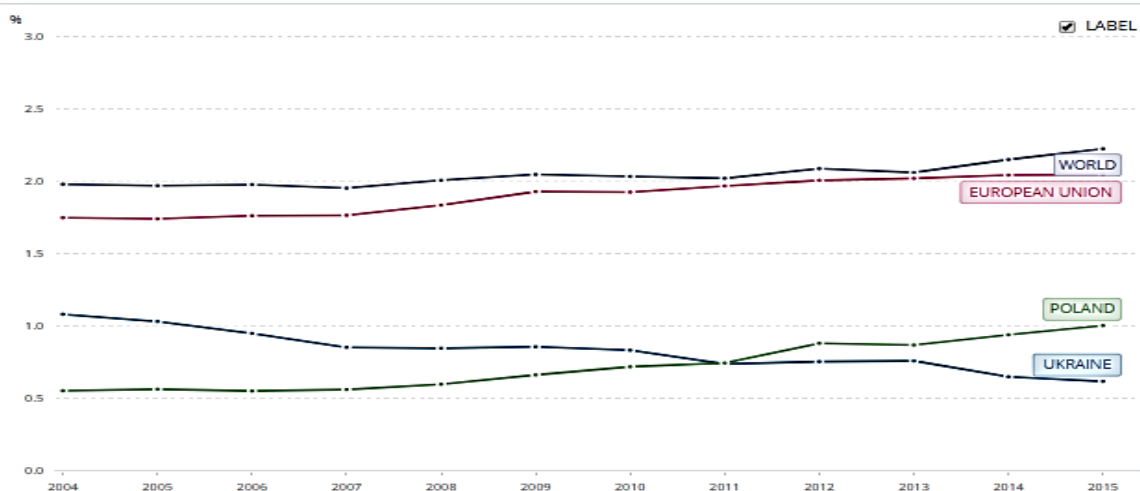

Рис. 2. Динаміка витрат на науковий розвиток (% ВВП)

Джерело: узагальнено за [6; 9; 10; 11; 12; 13; 16; 18; **Ошибка! Источник ссылки не найден.**9; 20].

Як ми бачимо з рис. 2, порівняно зі світовими та європейськими показниками, відсоток витрат на наукові розробки в Польщі менший вдвічі і становить близько 1%. При цьому позитивною є тенденція до зростання даного показника. В Україні показник ще нижчий, становить близько 0,6% і характеризується спадною динамікою в останні роки. Певною мірою це пов'язано із військово-політичною нестабільністю, починаючи з 2014 року.

Останнім часом у світі спостерігається стрімке підвищення темпів фінансування розвитку саме власної науки. Звичайно, найвищі обсяги фінансування науки у світі вже багато років мають такі країни, як США, Японія, Німеччина [12, с. 101].

Збори за використання інтелектуальної власності у 2017 році в Україні становили 430 млн. дол., що на 72 млн. дол. більше аналогічного показника минулого року, та у 7 разів менше за аналогічний

показник в Республіці Польща. Це свідчить про поки низький рівень як обсягу інтелектуальних розробок в цілому, так і про недоліки в законодавстві щодо захисту об'єктів інтелектуальної власності.

Інтелектуальна безпека є своєрідним гарантом переходу вітчизняної економіки на вищий технологічний щабель та утвердження підвалин економіки нового типу – економіки знань, що побудована на зростанні частки високотехнологічного сектору та доданої вартості за рахунок інтелектуального складника [13, с. 208].

Інноваційна економіка може розвиватися лише за умов ефективного використання інтелектуального потенціалу. Переважно в Україні інтелектуальна власність практично не враховується ні в собівартості продукції, ні в балансі вартості підприємств – вона становить менше 1% вартості. А в країнах ЄС нематеріальні активи, тобто об'єкти права інтелектуальної власності, становлять 50-68% вартості майна підприємств [14, с. 167].

Частка високотехнологічного експорту в загальному обсязі промислового експорту в Україні та Польщі (рис. 3) має загальну динаміку до зростання і в 2015 році складала відповідно 7,268% та 8,777%. Це значно менші показники порівняно зі світовими та європейськими (відповідно 18,5%, 17,2%), які пояснюються відносно слабким розвитком високотехнологічних галузей в наших країнах.

Серед пріоритетних секторів економіки, які спроможні розвивати високотехнологічний експорт, в Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України, називають:

- сектор виробництва запчастин та комплектуючих виробів для аерокосмічної та авіаційної промисловості (українська аерокосмічна галузь є консолідованим сектором, який виробляє авіаційну та космічну техніку, а також частини та комплектуючі до них);

- сектор машинобудування (у секторі домінує легке машинобудування: турбогвинтові двигуни, газотурбінні двигуни, насоси, ізольовані проводи та кабелі для транспортних засобів. Важке машинобудування включає: транспортні засоби, залізничні і трамвайні локомотиви, частини та комплектуючі до них);

- сектор харчової промисловості та напоїв (сектор володіє значною ресурсною базою, людським капіталом, має налагоджене виробництво і досвід роботи у харчовій промисловості) [15, с. 189].

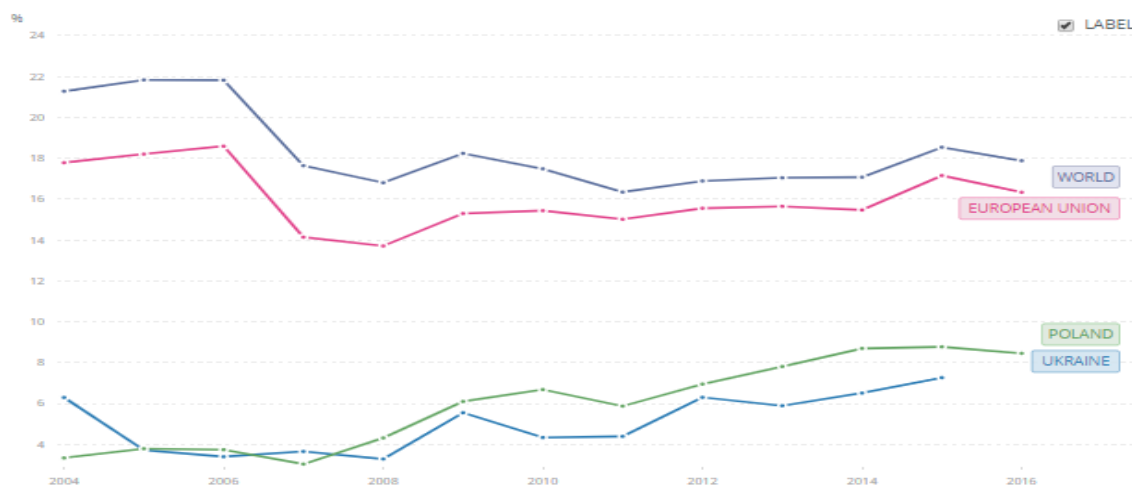

Рис. 3. Динаміка експорту високих технологій (% експортованої продукції)

Джерело: узагальнено за [15].

Основними чинниками негативного впливу на наукову та інноваційну діяльність в Україні є поступове зменшення питомої ваги видатків державного бюджету у ВВП та зменшення кількості спеціалістів, які виконують науково-технічні роботи, у загальній чисельності зайнятих в економіці.

Досить низькою за досліджуваний період в Україні є частка підприємств, що впроваджують інновації. Тенденції до зниження рівня інноваційної активності є загрозами технологічній безпеці України, зважаючи на протилежні тенденції в зарубіжній практиці.

Виявлені тенденції в науково-технологічній сфері України дають підстави встановити загрози науково-технологічній безпеці:

- 1) недосконалість державних механізмів підтримки достатнього рівня інноваційної активності;
- 2) зниження рівня інвестиційної привабливості та недостатнє інвестування інноваційних проєктів та впровадження технологій в господарську діяльність;
- 3) низький обсяг видатків на науку, що негативно впливає на формування людського капіталу, стримує наукові розробки, у тому числі для галузей, що мають значні перспективи;
- 4) низький рівень інноваційної активності. Інноваційні розробки дали б можливість створення нової, конкурентоспроможної продукції на світовому ринку;
- 5) недосконалість нормативно-правового регулювання питань захисту інтелектуальної власності;
- 6) домінування в експорті продукції невисокого ступеня технологічної переробки;
- 7) недостатня кількість спеціалістів, що виконують науково-технічні роботи, що пояснюється відтоком кваліфікованих кадрів, недостатнім обсягом фінансування науково-дослідницької діяльності.

Структурна перебудова економік розвинених країн історично відбувалася впродовж одного-двох десятиліть. Причиною цього є значне прискорення темпів розвитку НТП, останніх форм і методів організації та управління новаторських процесів, збільшення можливостей адаптації інновації до різних сфер національних економік. Реструктуризація економіки та її ефективність в цих країнах супроводжуються стійким зростанням ролі і важливості нематеріальних виробничих ресурсів, наукових знань, інформації, кваліфікації, що активно доповнюють матеріальні елементи (сировинні, енергетичні, техніко-технологічні).

Першочерговим завданням сталого економічного зростання України є впровадження активної структурної політики, вкладання інвестицій у високотехнологічні і наукомісткі галузі промисловості, здійснення переходу до ресурсозберігаючих, екологічно чистих технологій, запобігання втрати частки висококваліфікованого наукового, інженерно-конструкторського і робочого персоналу галузей, державна підтримка прогресивних галузей і їх збалансованості, подолання диспропорцій регіонального розвитку територій, державне сприяння економічному росту депресивних регіонів тощо.

Зокрема, найвищою енергоємністю характеризуються саме галузі промислового виробництва, що мають сировинний характер. Збільшення частки виробництва наукомісткої інноваційної продукції дозволить при збільшенні додаткової вартості скоротити енергоємність ВВП.

Основними шляхами посилення державної науково-технічної та інноваційної діяльності, на думку І. Ревак, повинні бути:

- підготовка наукових кадрів та їх соціально-економічного захисту;
- створення сприятливих організаційно-економічних та правових умов для ефективного використання науково-технічного потенціалу;
- розвиток пріоритетних напрямів науки і техніки, концентрації ресурсів для їх реалізації;
- формування та реалізації довготермінових науково-дослідних, науково-технічних програм;
- розроблення та впровадження дієвих механізмів інтеграції науки і виробництва, створення сучасної інфраструктури науки;
- встановлення ефективного міжнародного співробітництва у сфері науково-технічної діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Підсумовуючи проведений аналіз стану науково-технологічної безпеки України порівняно із Республікою Польща та середньосвітовими і середньоєвропейськими показниками, слід визначити перелік заходів, що сприятимуть нейтралізації визначених загроз. Вважаємо, що в українських реаліях в умовах інтеграції до Європейського Союзу, такими заходами можуть бути:

1. Підвищення конкурентоспроможності сектору наукових досліджень і розробок, забезпечення інтеграції вітчизняного сектору наукових досліджень у Європейський дослідницький простір.
2. Підвищення ефективності бюджетного фінансування наукової сфери.
3. Спрямування вітчизняного науково-технічного потенціалу на забезпечення реальних потреб інноваційного розвитку економіки України й організацію виробництва високотехнологічних товарів

і послуг.

4. Здійснення першочергових заходів з підвищення ефективності національної інноваційної системи.

Джерела та література

1. Політична стабільність: як важливе коло питань для політологів. URL: <http://grushevskogo5.com>
2. Поменцева О. П. Толерантність як умова стабільності політичної системи. *Віче*. 2017. № 18. С. 11-13.
3. Михасюк І. Р., Залога З. М., Сухай О. Є. Державне регулювання економіки в умовах глобалізації : монографія / за ред. І. Р. Михасюка. Львівський національний університет ім. Івана Франка. Львів : НВФ «Українські технології», 2010. 320 с.
4. Лихолат С. М., Нестерович І. І. Структурна перебудова економіки України в умовах глобалізації та інформатизації. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України* : зб. наук.-тех. Праць. 2005. № 15.5. С. 338-340.
5. Никифоров А. Є. Інтелектуальний потенціал та інтелектуальний капітал: критерії розмежування. *Проблеми науки*. 2011. № 6. С. 2–6.
6. Рибіна Л. О. Інтелектуальний капітал як чинник розвитку економічних процесів. *Економіка і суспільство*. 2016. №2. С.341-345.
7. Житченко Г. О. Сутність та визначення поняття «інтелектуальний капітал». *Економіка та суспільство: електронне наукове фахове видання*. 2017. №12. С.255–259. URL: <http://economyandsociety.in.ua>.
8. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/ME131588>.
9. Шлемко В. Т., Бінько І. Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення: монографія / за заг. наук. ред. В. Т. Шлемко. Київ: НІСД, 1997. 144 с.
10. The Global Competitiveness Report 2010-2011. World Economic Forum. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2010-11.pdf.
11. Панчишин С. М. Макроекономічний аналіз товарної форми виробництва : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2004. 452 с.
12. Белов О.В. Порівняльний аналіз фінансування науки у світі: тенденції та рейтинги. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2014. № 5 (67). С. 71-79.
13. Лозова Г. М., Шорубалко Б. В. Інтелектуальна безпека держави в системі конкурентоспроможності національної економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. №20(2). - С. 102-106. DOI: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2018_20%282%29__23.
14. ДП "Український інститут промислової власності". URL: http://www.uipv.org/ua/mosov_180313?s=print.
15. Тенденції розвитку зовнішньої торгівлі України. Аналітичний звіт міністерства економічного розвитку та торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=200fad70-119d-4769-b8b2-287e6a94f8d2&title=TendentsiiRozvitkuZovnishnoiTorgivliUkraini>.

References

1. Polituchna stabilnist: yak vagluve kolo putan dlya politologiv [Political stability: how important the issues are for political scientists]. Retrieved from: <http://grushevskogo5.com/> [in Ukrainian].
2. Pomentseva, O. P. (2017). Tolerantnist yak emova stabilnosti polituchnoi sustemu [Tolerance as a Condition for Stability of the Political System]. *Viche – Viche*, 18, 11-13 [in Ukrainian].
3. Mikhasyuk I. R., Zaloga Z. M, Sukhai A. E. (2010). *Dergavne regylyvanya ekonomiku v ymovax globalizatsii* [State regulation of economy in the conditions of globalization]. Lviv: Ukrainian Technologies [in Ukrainian].
4. Likholat, S.M., and Nesterovich I.I. (2005). Strukturna perebudova ekonomiku Ykrainu v ymovax globalizatsii ta informatyzatsii [Structural adjustment of the economy of Ukraine in the conditions of globalization and informatization]. *Naykovui visnik Nacionalnogo lisotexnichnogo univversutety Ykrainu - Scientific Bulletin of the National Forestry University of Ukraine: Coll. scientific-technical*, 338-340 [in Ukrainian].
5. Nikiforov, A. I. (2011). Intelektualnuu potencial ta intelektualnuu kapital: kruterii rozmegyvannua [Intellectual potential and intellectual capital: criteria of differentiation]. *Problemu nauky - Problems of Science*, 6, 2–6 [in Ukrainian].
6. Rybina, L. O. (2016). Intelektualnui capital yak chunnuk rozvutky ekonomichnux procesiv [Intellectual capital as a factor in the development of economic processes]. *Ekonomika i sypilstvo - Economy and Society*, 2, 341-345 [in Ukrainian].

7. Zhitchenko, G.O. (2017). Sytnist ta vuznachennya ponyattya "Intelektyalnoi kapital" [Essence and definition of the concept of "intellectual capital"]. *Ekonomika i sypilstvo - Economics and Society*, 12, 255–259. Retrieved from: <http://economyandsociety.in.ua> [in Ukrainian].
8. Pro zatverdzhennya Metodichnykh rekomendatsiuv shodo rozrakhynky rivnya ekonomichnoi bezpeku Ykraïnu; nakaz Ministerstva ekonomichnogo rozvutky i torgivli [On approval of Methodological recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine: Order of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine]. Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/view/ME131588> [in Ukrainian].
9. Shlemko, V. T., Binko I. F. (1997). *Ekonomichna bezpeka Ykraïnu: sytnist i napryamku zabezpechennya* [Economic Security of Ukraine: Essence and Directions of Supply], (1997). Kuiv: NISD [in Ukrainian].
10. *The Global Competitiveness Report 2010-2011, World Economic Forum*. (2010). Retrieved from: <http://www3.weforum.org/docs>.
11. Panchishin, S. M. (2004). *Makroekonomichnui analiz tovarnoi formu vurobnuctva* [Macroeconomic analysis of commodity form of production]. Lviv: Publishing House, Ivan Franko National University Center [in Ukrainian].
12. Belov, O. V. (2014). Porivnyalnoi analiz finansyvannya nauky u sviti: tendencii ta reitngu [Comparative Analysis of Science Financing in the World: Trends and Ratings]. *Naykovui visnuk Poltavskogo yniwersytetu ekonomiku i torgivli - Scientific Bulletin of the Poltava University of Economics and Trade*, 5 (67) [in Ukrainian].
13. Lozova, G. M., and Shorubalko B. V. (2018). Intelektyalna bezpeka dergavu v sustemi konkurentospromognosti nacionalnoi ekonomiku [Intellectual security of the state in the system of competitiveness of the national economy]. *Naykovui visnuk Yggorodskogo nacionalnogo yniwersytetu - Scientific Bulletin of the Uzhgorod National University*, 20 (2), 102-106. - Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2018_20%282%29_23 [in Ukrainian].
14. DP "Ykraïnskui instytut promuslovoi vlasnosti" [State Enterprise "Ukrainian Institute of Industrial Property"]. Retrieved from: http://www.uipv.org/en/mosov_180313?S=print [in Ukrainian].
15. Tendencii rozvutky zovnishnoi torgivli Ykraïnu. Analitichnui zvit ministerstva ekonomichnogo rozvutky ta torgavli Ykraïnu [Trends in the development of foreign trade of Ukraine. Analytical Report of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine] Retrieved from: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=200fad70-119d-4769-b8b2-287e6a94f8d2&title=TendentsiiDevelopmentZovnishnoiTorgivliUkraini> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 19.11.2019 р.

УДК 378.018(477):005.591.6]:34

Павліха Наталія,
доктор економічних наук, професор,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
проректор з науково-педагогічної роботи та міжнародних зв'язків,
м. Луцьк, ORCID ID 0000-0001-5191-242X
e-mail: pavlixa2@gmail.com

Тоцька Олеся,
кандидат економічних наук, доцент,
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
кафедра менеджменту,
м. Луцьк, ORCID ID 0000-0003-4748-2134
e-mail: o_totska@meta.ua

<https://doi.org/10.29038/2411-4014-2019-04-33-41>

**СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ
СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ В УКРАЇНІ**